

Autismispektri häired (ASH) – lühike ülevaade.

19.september 2014

Tallinn

Autismispektri häiretele on omane:

- sotsiaalse suhtlemise ja vastastikuse sotsiaalse mõjutamise raskused
- huvide ja tegevuste piiratus, ühetaolisus ning korduvus
- tunnused on püsivad ning avalduvad kõikides olukordades, kuid nende väljendumise tugevus võib olla erinev

Esinemissagedus

USA Haiguste Kontrolli Keskuse (Center for Disease Control) 2014 a. andmetel on igast 68-st lapsest üks autismispektri häirega; 2012 a. oli sama keskuse andmetel autismispektri häirega 1 laps 88-st. 42 – st poisist üks ning igast 189-st tüdrukust üks on autismispektri häirega.

(Autism Research Institute, märts 2014)

2000.a. oli 150-st lapsest 1 autismispektri häirega.

(<http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>)

Autismispektri häired:

- kuuluvad haiguste klassifikatsioonides psüühilise arengu spetsiifiliste häirete hulka
- neid arenguhäireid määratletakse lapse käitumise erinevuse alusel võrreldes eakohasega
- uute tõenduspõhiste teadmiste lisandumine normaalse arengu ning arenguhäirete kohta mõjutab arenguhäirete liigitamist haiguste klassifikatsioonides – täpsustab nende kirjeldusi, kuuluvust mingisse alalõiku ja piiri normi ning kõrvalekalde vahel
- Eestis kasutatakse RHK (Rahvusvaheline Haiguste Klassifikatsioon) 10 versiooni; USA-s, paljudes Euroopa riikides (näiteks Soomes) aga enamasti ka teadusuuringutes kasutatakse diagnostikasüsteemi - DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), alates 2013 a. kehtib V versiooni

Autismispektri häired RHK -10

Lapse autism

Atüüpiline autism

Aspergeri sündroom

Retti sündroom

Lapse muu desintegratiivne häire

Hüperaktiivsus motoorsete stereotüüpiate
ja vaimse alaarenguga

Muud täpsustatud pervasiivsed arenguhäired

Täpsustamata pervasiivne arenguhäire

Autismispektri häired DSM -IV

Lapse autism

Aspergeri sündroom

Teisiti täpsustamata pervasiivne arenguhäire (PDD-NOS)

Retti sündroom

Lapseea desintegratiivne häire

Autismispektri häired DSM - V

Autism, Aspergeri sündroom ja teisiti täpsustamata pervasiivsed arenguhäired on liidetud ühiseks autismispektri häireks, kuna neid peetakse üheks ja samaks erineva tugevusega avalduvaks häireks, mitte eraldiseisvateks häireteks.

...järg

Autistlik „kolmik“ on asendunud „kaksusega“

- Sotsiaalne puudujääk
- Kommunikatsiooni puudujääk
- Piiratud/ korduvad huvid ja käitumine

- Sotsiaalne puudujääk + Kommunikatsiooni puudujääk
- Piiratud/ korduvad huvid ja käitumine

Diagnoosi püstitamisel on oluline nõue:

sümptomid põhjustavad kliiniliselt olulist funktsioonihäiret sotsiaalses, tööalases või mõnes muus olulises valdkonnas

Põhjused, miks autismispektri häirega inimesed toimivad tavapärasest erinevalt:

Nende aju töötab teistmoodi:

- neil on raskusi enda ümber toimuva tajumisel tervikuna ning sellele õige tähenduse andmisel
- neil on raskusi oma tegevuste organiseerimisel ja planeerimisel tulenevalt asjadevaheliste seoste tajumise raskustest
- neil on raskusi omaenda ja teiste sisemaailma mõistmisel ning sellega arvestamisel

Meeles tasub pidada ...

- autismispektri häirega inimesed erinevad üksteisest olulisel määral
- nad võivad olla väga erineva üldise vaimsete võimete tasemega
- nende iga käitumisviis ei tulene autismispektri häirele omasest eripärast, vaid võib olla reaktsioon põhjustele, mis mõjutaks igaühe käitumist
- autismispektrihäirele võib lisanduda mõni kehaline haigus, meelepuue või psüühikahäire – need kõik avaldavad mõju igapäevasele toimimisele

Autismispektri häirega inimesed:

- hoiduvad omaette, on „oma maailmas“ või vastupidi – on suhtlusolukorras liiga pealetükkivad ega arvesta kaaslast
- võivad käituda arusaamatult või veidralt
- kalduvad korduvatesse käitumismustritesse ja on häiritud harjumuspärase päevarütmi muutustest
- ei tähtsusta pilkkontakti suhtlemisvahendina – nad ei vaata suhtluspartnerile silma või „puurivad“ oma pilgu ainiti kaaslase silmadesse
- on enesekesksed ning sotsiaalsetes olukordades vähe paindlikud

...järg

- võivad olla teistest eristuva kehahoiaku ja/või liikumismustritega, teha korduvaid tarbetuid liigutusi
- võivad teha kohatuid märkusi või annavad liiga otsekoheseid hinnanguid
- püüavad suhtlusolukorras viia jututeema valdkonnale, mis neid ennast huvitab või milles neil on laialdased teadmised
- võivad omada mõnes valdkonnas laialdasi teadmisi, kuid mõne teise valdkonna suhtes olla täiesti huvitud

...järg

- mõistavad raskustega seda, et kontekstist sõltuvalt võib ühel ja samal ajal olla erinev tähendus
- võivad olla omapärase keelekasutusega, mõista kõnet konkreetselt, ühetähenduslikult
- võivad märgata neile olulisi pisisasju, kuid jätta tähelepanuta tegelikult tähtsad asjaolud ning ei haara tervikpilti
- ei mõista huumorit või mõistavad seda omapärasel moel
- on raskustes abstraktsete ja mitmetähenduslike mõistete tajumisel

...järg

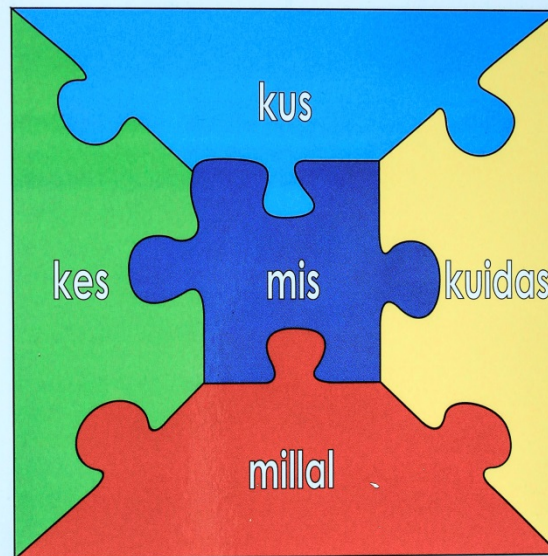
- ei suuda sündmusi ette mõelda ja oma käitumist vastavalt sellele kohandada
- suudavad mõnda asja väga pikka aega meeles hoida
- väga suurte raskuste ja vastumeelsusega lülituvad huvi mitte pakkuvasse ja pingutust nõudvasse tegevusse
- sageli ei talu mõnda tavapärast stiimulit – puudutust, lõhna, heli, valgust vms.
- võivad ootamatult muutuda väga ägedaks ega suuda oma käitumist juhtida

Autismispektri häirega inimeste abistamisel järgi üldisi põhimõtteid:

- autismispektri häirega inimese maailm vajab korrastamist väljastpoolt - iga ülesande jaoks on vajalikud konkreetsed juhised – mida ta peab tegema, kuidas ta peab seda tegema, kus see tegevus toimub, millal see toimub ja kes teda aitab
- olukorrad olgu kindlad ja etteaimatavad, planeeritud päeva- ja nädalakava ei tohiks muutuda ootamatult
- suhtlemisel kasuta ühetähenduslikke sõnu ja mõisteid ning kontrolli, kas öeldu jõudis kohale sellisena nagu oli mõeldud
- enamus autismispektri häirega inimestest on visuaalsed õppijad

Soovitatav lugemisvara praktilistest juhtnööridest

5 küsimust

Praktiline juhend
autismiga lapse kasvatamiseks

Colette de Bruin

A blue sky with white clouds, featuring a vertical mirror symmetry. The clouds are mirrored across a central vertical axis, creating a symmetrical pattern. The text "Aitäh kuulamast!" is centered in the middle of the image.

Aitäh kuulamast!